

НАРОДНІ СВЯТА І ОБРЯДИ

Юліан Катрій

СВЯТО ПОКРОВИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ*

“Величаємо Тя, Пресвята Діво,
Мати Христа Бога нашого,
і славимо всеславний покров Твій”.

(Величання з XVI віку)

Поміж Богородичними празниками нашого церковного року на особливу увагу заслуговує празник Покрови Пресвятої Богородиці. Культ Божої Матері як Покровительки нашого народу тягнеться золоту ниткою від княжих часів аж до сьогодні. Секрет того постійного, улюбленого й ревного культу Богоматері як Покровительки, мабуть, у тому, що тут ідеться не про земське людське, але небесне й могутнє заступництво. А такого заступництва й опіки хоче кожна людина, родина й народ. Від самого початку існування нашої держави ми стало мали великих і сильних ворогів. Тож нічого дивного, що наш народ шукав такої помочі й опіки, проти якої не може встояти жодна людська сила, а тією поміччю був якраз покров Пречистої Діви Марії. Тому празник Покрови завжди був і є для нашого народу днем великого вияву любові і вдячності до Пресв. Богородиці та днем радісної прослави і звеличення її покрива й заступництва.

Установлення празника Покрови

Головний мотив, який причинився до установлення цього празника, це видіння св. Андрія Юродивого. Царгород, столицю Візантії, облягали араби. Ціле місто й народ у великій тривозі. В храмі Пресв. Богородиці на Влахернах, де переховувалася її риза, правиться всеночне. Розморений народ виповнив церкву по береги. Між народом ревно молиться про охорону міста св. Андрій Юродивий зі своїм учнем Епіфаном. Відправа кінчається. Втім, св. Андрій бачить, як від царських дверей — так звалися у греків головні двері церкви — йде світлом осяяна Пресв. Богородиця у супроводі Св. Івана Хрестителя і св. Івана Богослова та при співі великого хору Святих. Божа Мати підходить до престолу, вклякає, довго молиться і заливається сльозами. Відтак встає, здимає зі своєї голови преясну хустку—покров—омофор (з грецької мафоріон) і широко простирає її над народом у церкві. Видіння зникає. Св. Андрій і Епіфан, які бачили це видіння, зрозуміли, що Пресв. Богомати прийшла, щоб рятувати місто. Подія чуда блискавкою розноситься по всьому місті. Вороги відступають. Місто врятоване.

Від тієї хустки-покрива і празник дістав свою назву. Покров-омофор став символом опіки і заступництва Пречистої Діви Марії.

Статтю подаємо за виданням: Катрій Ю. “Пізнай свій обряд”. — Нью-Йорк — Рим, 1982. Довідку про автора див. журн. “Народна творчість та етнографія”, 1997, № 1.

Хто був св. Андрій Юродивий? Загально історики приймають, що він своїм походженням був скитом-слов'янином з південних земель Русі—України. Він з іншими невільникми опинився в Царгороді в одного багатого пана. Тут він пізнав і полюбив християнську віру. Роздумуючи над словами св. Апостола Павла: "Ми нерозумні Христа ради, ви ж у Христі розумні" (1 Кор. 4, 10), він почав поводитися як нерозумний-юродивий, звідси і його назва. Діставши від пана свободу, він багато часу проводив на молитві й читанні св. Книг.

Коли жив св. Андрій і коли було чудо покрови? На це питання тяжко дати ясну й задовільну відповідь. В цій справі думки істориків поділені. Одні кажуть, що св. Андрій жив за панування цесаря Льва I-го Великого (457—474) — це є у 5-му віці, інші, яких є більшість, пересувають час життя св. Андрія на часи цесаря Льва VI-го Мудрого (886—911), на початок 10-го століття.

Празник Покрови був у греків місцевим празником і по упадку Царгороду 1453 р. вони перестали його святкувати. Не знати також, чому якраз день 1-го жовтня став днем празника. Можливо, що того дня св. Андрій мав видіння, а можливо тому, як деякі думають, що того дня Східня Церква відзначає пам'ять св. Романа Сладкопівця, який уложив багато гімнів у честь Преч. Диви Марії. Наступного дня після празника святкує наша Церква пам'ять св. Андрія Юродивого.

Празник Покрови має службу великих празників зі всеночним, але не належить до 12 великих празників. Він не має ні передпразника, ані по-празденства. Львівський Синод 1891 р., редукуючи празники, поручив переносити цей празник на неділю.

Празник Покрови в Україні

Східня Церква у своїх богослужбах залюбки підкреслює три найкращі привілеї Пресвятої Богородиці: її Богоматеринство, її Вседівидство і її Заступництво за нас перед Богом. І якраз цей третій привілей Божої Матері найбільше припав до серця нашому народові. Наші князі, наші королі, наше військо, наші козаки й гетьмани радо вибирають Пречисту Діву Марію за свою Покровительку й Опікунку. Тут згадаємо дещо.

Князь Ярослав Мудрий 1036 р. розбиває печенігів і з вдячності до Бога й Його Пресв. Матері будує в Києві собор св. Софії і храм Благовіщення на Золотих Воротах. В церкві Благовіщення він 1037 р. віддає увесь народ в опіку Божої Матері. І так, з волі нашого монарха Пресвята Богородиця стає офіційною Заступницею. Покровителькою і Царицею нашого народу.

До Неї в тяжких хвилинах прибігають наші князі і їхнє військо. Князь Мстислав, що княжив у Тьмуторокані, в бою з черкесами обіцяє збудувати церкву в честь Божої Матері, якщо Вона допоможе йому поконати ворога. Він перемагає і радо виконує свою обітницю.

Ікона Пресвятої Богородиці сучасного іконописця о. Григорія Плячка, ЧСВВ.

Покровська церква 1757 року в м. Ніжині.

Князь Володимир Мономах у своїх споминах каже, що свою перемогу над половцями завдячує Богові і Пречистій Діві Марії. Він навіть в її честь укладає особну молитву. Наші князі і їхнє військо, йдучи в похід проти половців у 1103 р., складають обіти Богові і Пречистій Діві Марії, і на голову побивають половців. Князь Ігор Святославич, герой епосу "Слово о полку Ігоревім", по своїй втечі з неволі йде з поклоном до чудотворної ікони Божої Матері Пирогощі, щоб їй подякувати за поміч і рятунок. Галицький король Данило по успішнім поході на Чехію спішить з подякою до ікони Пречистої Диви Марії в Холмі та до її стіп складає багаті дари.

Деякі інші князі на своїх печатках уживають іконки Божої Матері або молитви до Неї. В новіших часах знайдено в Україні дуже старовинні золоті, бронзові й мідяні нашійні іконки, звані згрецька енколпіями. Один з таких енколпіїв має грецький напис: "Богородице, будь моїм покровом і захороною, амінь"

Наші славні Запорожці мали на Січі церкву в честь Покрови Пресв. Богородиці з іконою її Покрови. На іконі понад Пречистою був надпис: "Ізбавлю і покрию люди моя...", а від Запорожців, що під іконою, простягнена стрілка вгору до Божої Матері з написом: "Молим, покрий нас честним Твоїм покровом і ізбави нас от всякого зла". Вибираючись в похід на ворога, козаци вислухували молебень до своєї Покровительки і ревно співали "Под Твою милость". Вернувшись щасливо з походу, спішили до Неї зі щирою подякою. В їхній боєвій пісні "Нумо, хлопці, до зброї" приходять слова: "Нам поможе св. Юр ще й Пречиста Мати турка звоювати".

Геройська Українська Повстанська Армія 30 травня 1947 р. проголосила празник Покрови своїм офіційним святом.

За прикладом свого проводу й увесь наш народ глекав сердешну набожність до Пресв. Богоматері як своєї Опікунки, Покровительки і Заступниці. Він завжди з великим довір'ям звертався до Неї і прохав її помочі чи то в справах особистих, чи родинних, чи в часах всенародного лихоліття. Її св. ікона знаходиться в кожній українській хаті. Історія нашого народу записала нам багато чудесних випадків помочі Божої Матері, передусім у часі нападу ворогів на нашу землю.

Кому незнана чудесний порятунок почаївського монастиря в липні 1675 р. перед турецькою облогою? На ревну молитву монахів і вірних Пресвятої Богородиці з'явилася над монастирською церквою і своїм омофором заслонила святі будівлі правовірних. Ту чудесну подію увіковічнив псалм на честь Божої Матері "Ой зійшла зоря вечерова, над Почаєвом стала".

Почитання Пресвятої Богородиці в українському народі як Заступниці і Покровительки найкраще з'ясовує сільська хроніка Яжова Старого в Галичині. Згадуючи про страшні татарські напади і небесну опіку Пречистої Диви Марії, та хроніка каже: "Народ перестрашений і збідований втікав до своєї церковці, падав на коліна перед іконою Божої Матінки, молився гаряче й ніколи не був позбавлений її опіки".

Дух богослуження празника

Богослуження цього празника відзеркалюють глибоку віру сотень століть Східної Церкви й нашого народу в заступництво й опіку Пресвятої Богоматері.

На стихирах малої вечірні Церква взиває усіх вірних до святкування празника Покрови: "Прийдіть, всі любителі празника, і прослаavimo чесний покров Божої Матері. Вона бо до Сина благально руки простерла, а її святим покровом увесь світ покритий. Тому устами й серцем, піснями і співами духовними, з усіма, що прибігають, празнуймо світло".

У стихирах вечірні й утрени, в тропарі й каноні св. Церква виспівує свою дитинну любов, беззастережне довір'я в її могучу опіку і скору поміч, її ролю в нашій спасінні та превелике материнське милосердя: "Богородице чиста, — співаємо в першій стихирі великої вечірні — Ти велике Заступництво для печальних. Ти скоро помічниця, спасіння й укріплення світу. Ти глибина милости, джерело Божої мудрости, для світу покров. Величаймо, вірні, і славимо невимовно її світлий омофор. Повна ласки, радуйся з Тобою Господь, подавай світові велику милість".

В сідалні на третій пісні канона сказано: "Ревна й непобідна Заступнице, уповання певне й бездоганне, стіно, покрове і пристановище прибігаючих до Тебе, Приснодіво чиста, моли з ангелами Твого Сина й Бога дати світові мир і спасіння, і велику милість".

Тропар 9-ої пісні канона славить її привілей зціляти недуги душі й тіла та визволяти з усіх бід: "Ти прийняла від Бога дар, щоб, як Божа Мати, зціляти недуги всіх християн і від бід вибавляти і гріхи прощати і з неволі та від усякої нужди спасати. Тож і нами не погорди, Госпоже, бо Ти знаєш, чого потребуємо: здоровля для тіла і спасіння для душі".

Св. Отець Пій Х-ий в 1912 р. сказав до нашого єпископа Микити Будки такі слова: "Ваш народ не може загинути, бо має дві заporуки: ваш народ любить Євхаристійного Ісуса і Пречисту Діву Марію. З цими заporуками народ не може пропасти".

Так, ми сильно віримо, що гаряча набожність нашого народу до Пресвятої Богородиці, як своєї Покровительки й Заступниці, є найкращою заporукою, що Вона нашого народу ніколи не опустить і випросить у свого Сина ту превелику ласку, що на наших рідних землях упаде царство тьми й неволі і знову запанує царство її Божого Сина. А тоді знову, як колись, наш народ сотнями й тисячами попливе до її престолів, щоб віддати їй честь як своїй вірній і невтомній Заступниці, Опікунці й Цариці.